

Kāre 'e Kai 'Ava'ava 'aka'ou Aotearoa

2025

Te Kāwanatanga o Aotearoa
New Zealand Government

MANATŪ HAUORA

Tā Mātou 'Ōrama

Kia tākore 'ia atu te kino e tupu nei mei roto mai i te kai 'ava'ava, ma te umuumu'anga ē, me tae te mataiti 2025, kāre 'e kai 'ava'ava 'aka'ou i Aotearoa nei.

Tā Mātou Umuumu'anga

Mata'iti 2025, kia topa te nūmero o te aronga kai 'ava'ava i Aotearoa nei, ki raro ake i te 5 patene o te tāre'anga* o te ,iti tangata kātoatoa i Aotearoa nei.

Te vaerua o te Tiriti o Waitangi 'i roto i te raverave'anga i tā mātou 'anga'anga

Tino rangatiratanga

Kia rauka rāi ē, nā te 'iti tangata Māori e 'akataka i tā rātou ka 'inangaro nō tō rātou tūranga ora'anga i te tuātau ki mua.

Tūranga Tau

Ko te 'akakoro'anga o te Korōna, koia kia rauka te Tūranga Tau i roto i te ora'anga meitaki o te 'iti tangata Māori.

Pāruru nā roto i te Raverave'anga

Ka rave te Korōna i te au taka'inga pu'apinga nō te pāruru atu i te anoano o te 'iti tangata Māori, kia rauka ia rātou te tūranga tau, 'ē te ora'anga meitaki.

Rāvenga Takakē

'E au rāvenga tā te Korōna e 'ōronga ana ki te 'iti tangata Māori nō teia au taka'inga, kia kore e tamanamanata'ia tā rātou au peu, 'irinaki'anga 'ē te 'ākono'anga, 'ia rātou ē raverave nei, i teia au taka'inga.

'Anga'anga Kāpiti

'Āiteite 'ua te tika'anga e 'ōronga 'ia ana ki te 'Iti Tangata Māori nō te 'ākono'o'anga, i te rave'anga 'ē te 'ākarakara matatio'anga i te tūranga ora'anga e te 'ākono'anga i te au tangata pakipakita.

Mē rauka ia tātou teia au umuumu'anga 'ē toru, kua pāpū i reira ia tātou ē, tē 'anga'anga nei tā tātou au rāvenga

1 Tākore atu'anga i te au ngā'i ē 'akama'ata nei i te kai 'ava'ava, ma te au maki ē tupu mai nei, mei roto i tē reira

Kāre e aiteite ana te kino o te kai 'ava'ava ki runga i te tangata, 'e ma'ata atu i runga i tetai, ī tetai. Ko te au tangata e noo nei ki roto i te au tu'anga veve o Aotearoa nei, te aronga kino roa atu e tā'ī nei ki te kino o te kai 'ava'ava. Ka anoano'ia teia au tūranga e 'akatupu nei 'i teia, kia tākore 'ia atu.

2 'Akatupu atu i tetai tūranga, kia rauka mai tetai uki kāre 'ē kai 'ava'ava ana nā roto i te 'akapāpū anga ē, 'auraka roa tā tātou au māpū kāre 'ē kai 'ava'ava ana, e te uki ē tū mai nei 'ē kai 'i te avaava

'E kino te kai 'ava'ava ki te ora'anga o te tamariki, 'ē te māpū tamariki. Ka rauka ia tātou i te tauturu atu ia rātou nā roto i te tauturu atu'anga i te au tangata kai 'ava'ava i roto i tō rātou ora'anga kia 'akaruke atu i te kai 'ava'ava.

3 'Akama'ata atu i te au tangata e 'akaruke tātiri nei i te kai 'ava'ava

E mea ngatā i te 'akaruke atu i te kai 'ava'ava. 'E ma'ata te kā anoano'ia tātou kia rave. Ka 'anoano'ia tātou kia taui atu i tetai au 'ākano'ono'o'anga i rotopū i tō tātou 'iti tangata, kia ngō'ie 'ua i te tangata i te 'akaruke atu i tā rātou kai 'ava'ava.

Ē ono tu'anga 'akatinamou'anga e 'irinaki'ia nei ē, kā 'akatupu atu i teia e tītau 'ia atu nei

'Akama'ata atu i arataki'anga ā te 'iti tangata Māori

'Akapāpū'anga ē tei roto te arataki'anga Māori i te au ngā'i tuku'anga tika o te au tu'anga rava rāi.

Ko tetai 'anga'anga pu'apinga ka anoano'ia, kia ko te 'ākano'o'anga i tetai Kōpapa

'Akateretere'anga nō te 'ākarakara matatio atu ē, kia tika te kaveinga o te au 'āngā'anga e rave 'ia ara nō te 'akatupu'anga i te umuumu'anga ā te 'iti tangata Māori, nō te tākore atu'anga i te kai 'ava'ava i rotopū i te 'iti tangata Māori me tae te mata'iti 2025

'Akama'ata atu i te akakitekite nō runga i te tūranga ora'anga kōpapa meitaki, e te au 'āngā'anga e rave'ia nei i rotopū i te 'iti tangata

Kua 'ākano'o'ia teia tu'anga nō te 'akakitekite'anga 'ē te 'ākaiari'anga i te au 'ākamāramarama'anga, 'ē tetai 'ua atu 'āngā'anga i rotopū i te 'iti tangata, nā runga i te puka mata,

'ē te kupe roro uira, kia marama mai rātou i teia umuumu'anga kia kore te kai avaava.

Ko tetai tu'anga 'āngā'anga pu'apinga i roto i teia, kia ko te 'ākano'o'atu'anga i tetai 'ākapou ki runga i te au Pūnanga Pāruru e te rapakau maki, o te 'iti tangata Patipika, kia taratara mai i te au tūranga tā'ī tūkētūkē o te aronga kai 'ava'ava, nō te tauturu atu kia kore tā rātou kai 'ava'ava.

'Akama'ata atu i te tauturu nō te 'ākakore kai 'ava'ava

E tu'anga tauturu takakē teia tei 'ākakoro'ia nō te tauturu i te 'āronga kai 'ava'ava e 'inangaro nei i te tākore i tā rātou kai 'ava'ava

Ko tetai tu'anga pu'apinga i roto i teia, kia ko te 'ākano'o'atu'anga i tetai 'ākapou ki runga i te au Pūnanga Pāruru e te rapakau maki, o te 'iti tangata Patipika, kia taratara mai i te au tūranga tā'ī tūkētūkē o te aronga kai 'ava'ava, nō te tauturu atu kia kore tā rātou kai 'ava'ava.

Ma'ani atu'anga kia ngatā e rauka ei te 'ava'ava i te tangata i te 'oko

Ka 'ākamou teia tu'anga ki runga i te 'ākai'anga mai i te au ngā'i ē 'oko 'ia nei te 'ava'ava, i roto tikai i te au ngā'i veve te ora'anga, kia 'oki tetai ngā'i ma'ata roa atu teia au toa oko avaava.

Ko te 'akatupu'anga teia i tetai uki kāre e kai 'ava'ava ana.

Ko tetai 'āpinga pu'apinga katoa, kia ko te 'āpai atu'anga i te mata'iti o tetai tangata ka akatika'ia i te 'oko 'ava'ava 'ē tai mata'iti nā runga ake, i te au mata'iti rava rai.

'Akapāpū'anga ē kia āru atu te au ngā'i ma'ani'anga 'ava'ava i te ture

Kua 'ākamou'ia teia tu'anga ki runga i te 'ākano'o'anga i te ture 'ē te au 'ākapāpū'anga ē kia āru 'ia atu tē reira. 'E rāvenga teia nō te 'ākapāpū atu ē ko te au tangata e ma'ani nei i teia, 'e te au tangata e 'oko'oko nei i teia ki vao ē kua tau ki tei 'ākataka'ia e te ture.

Ko tetai tu'anga pu'apinga roa atu koia ko te 'āka'ōu'anga i te utunga nō tetai 'ua atu kāre e āru i te ture.

Ka anoano'ia tā'au tauturu 'ē rauka ei 'ia tātou teia tūranga mē tae tātou ki te mata'iti 2025 kāre e kai 'ava'ava 'aka'ou. Ka anoano katoa'ia tātou kia 'āngā'anga Kāpiti nō te tākore atu'anga i te au kino ī te kai 'ava'ava i Aotearoa nei.

Atoro atu i te au nuti ou no runga i te Takoreanga i te kai avaava i Aotearoa nei i te mataiti 2025 i runga i te kupe roro uira health.govt.nz/smokefree2025

* Ko te umuumu'anga, kia no te aronga kai 'ava'ava aua'i, kāre rā ē, nō te aronga kai 'ava'ava auvai, e tetai tā'āngā'anga aŋā'anga kē atu i te rau o te 'ava'ava.